

eseményeiről. Jékely hálával fogadta a családjának küldött csomagokat; olykor zavarát sem palástolta. Örömmel nyugtázta Takács Jenő töretlen alkotókedvét. Többször szóba hozta saját terveit, az előtte tornyosuló fordítói penzumokat. Írt álmairól, novelláiról, verseiről. Az évek előrehaladtával egészségi állapotuk is rendszeres témává vált.

1970-től még erősebb lett személyes kapcsolatuk. A Takács házaspár ekkor hagyta el Amerikát, és a zeneszerző szülőföldjén, az ausztriai Siegendorfban (Cinfalva) talált végleges otthonra. A Sopron és Kismarton között fekvő faluban Jékely is többször vendégeskedett. Nyugat-európai útjaihoz néhány esetben barátai küldtek hivatalos meghívólevelet. A zenerajongó költő beszámolt legújabb koncertélményeiről. Hírt adott a közös művészbarátok életéről és haláláról.

Forrásközlésemben Jékely leveleiből válogattam. A költő gyakran kapkodva, más esetekben indulatosan vetette papírra gondolatait. Olykor a személynevek írásában sem volt következetes. Az autográf üzeneteket az egyéni jellegzetességek megtartásával, egyebekben a mai helyesíráshoz igazítva, a legfontosabb jegyzetekkel kiegészítve közlöm. Néhány esetben nem tudtam feloldani a neveket és a rövidítéseket. A betegségekre, illetve a rokonokra, ismerősökre vonatkozó megjegyzések egy részét mellőztem. Ezeket a kihagyásokat, összevonásokat jelöltem. Ezúton köszönöm meg Pasteiner Éva, Péterfy Sarolt és Radics Éva segítségét.

„MINDKETTŐTÖKNEK CSÓK, ÖLELÉS ZSOLITÓL” (I)

Jékely Zoltán levelei Pasteiner Évának és Takács Jenőnek

Közreadja Lócsei Péter

1

Drága Jenő és Éva!

Utolsó leveleket (Jenőtől), mely máj. 22-én kelt, elseje körül kaptam meg. Nonos¹ állapota megijesztett, és eltökéltem magam, hogy autóval (egy barátomat alarmíroztam) elindulunk körülnézni betegágya táján, ha erre szükség lesz. Egy telefonhívásom nem sikerült, 2 órás várakozás után a csatlakozásra, végül is elmentem hazulról, sürgős és bokros teendőim lévén... [...] Végül megjött Nonos válasza: közölte, hogy négyhetes kezelés után kiengedték a kórházból („nagyon lesoványodtam, alig lézengek, sok idő kell, míg összeszedem magam”). Ajánlkozásomra viszont, hogy meglátogatom, s mindenben rendelkezésére állok, nem reflektált egy szóval sem. Így aztán kimentem, ma 2 hete Visegrádra, kipihenni többrendbéli fáradalmaimat... Ne haragudjatok, hogy nem voltam áldozatosabb – de tolakodó és Wichtigmacher sem akartam lenni az ő szemében.

Remélem, most már lezajlott ez a baj, s egyelőre nyugodtabbak lehetünk. Rövidesen ügyis meglátogatjátok, s felmérhetitek, közlelől, a helyzetet.

Most a hús Oslót élvezitek bizonyára – s én irigységgel gondolok csodálatos skandináv utazásaitokra az alföldi hógútás nyárból. (Két napja Pesten vagyok.) Ha jól emlékszem, VII. 15. körül szándékozotok Ausztriába jönni. Itteni (magyarországi) tervek kialakult-e már? Amint írtam volt, aug. 15. után volna nekem a legalkalmasabb, mondjuk aug. 20–30. között. Megfelel-e ez a dátum? Remélem, Éva végre áttöri a burkot, s újjászületik e földön – sőt, Rozsnyóra² is ellátogathat!!! (Persze, megértem, ha fél az emlékektől, hisz én sem vágok neki idén sem szülőföldemnek – megölnének a kegyetlen emlékek és sírhalmok lépten-nyomon.)

Leveleteket nagyon várom! [...] Csók, ölelés

Zsolitól

Bp., 1965. júl. 4.

¹ Takács Jenő Sopronban élő édesanyja.

² Pasteiner Éva gyermekkorának színhelye. Jékely Zoltán a felvidéki városban írta a REGGELI TŰZ (1938), az OTT ÉSZAKON... (1939) és a NAPÓRA (1940) című verseit.

2

Drága Jenőm,

megkaptam soproni lapodat – köszönöm, hogy meg tudtad köszönni mindazt, ami itt nyakadba szakadt. Ha nem csupán udvariasság, akkor a nagylelkűség és bölcsesség világbajnoka vagy!

Hogy én mivel tartozom ezek után neked, azt semmiféle földi értékben nem lehet kifejezni. Akárhogy is, barátságunk, úgy érzem, olyan szilárd lett, hogy „a poklok kapui sem tudják megdönteni” – Én legalábbis így érzek irántad. Csak azt sajnálom, hogy végül is, és akaratomon kívül, úgy alakult, hogy bizonyos tekintetben visszaéltem a te barátságoddal, vagyis kihasználtam.

E. nevét többet ne írd le, főleg ne nyílt lapon, mert családom nőtagjai fölösleges és burjánzó képzetekkel találnának rá reagálni. Pedig ha tudnák, milyen ártatlanok vagyunk! Remélem, ez a levél még Siegendorfban talál. Képzeld, a szemüveget ezúttal én felejtettem Visegrádon, s most egy hétig a Klára asszony okuláréjával kell írnom-olvasnom. Ez is barátságunk megpecsételése.

Végtelenül sajnálom, hogy nem tölthettünk több és ami fő: szebb napokat együtt. De talán jövőre, ha a világ megengedi.

Gyula barátunkról nem tudhatsz meg valamit?¹ (Prinz Eugen str. 44, Frau Dr. Jungnál)

Nagy utad előtt az óceánon át szeretettel és hálával gondolok Rád – és drukkolok érted Cincinnatiba való megérkezésedig.

Sokszor öllek – csókollak, Évával egyetemben. Zsoli

1965. szept. 20.

¹ Berenczei Kovács Gyula (1916–2003): Jékely Zoltán erdélyi származású barátja. Péterfy Sarolt szíves közlése.

3

Drága Jenőm!

Gazdag és változatos tartalmú leveledre – melyet térképhasználat nélkül aligha tudtam volna kellőképpen értékelni (Lissabon, Oporto etc. etc.) azonnal válaszoltam volna. De közbejött valami, amit akkor csak ideiglenesnek tartottam, de már véglegesnek kell, sajnos, tartanom: n. b. Ferit¹ hangversenye előtt egy héttel megint „bekasztlizták”. A neve még künt volt a plakátokon – ő már bent a dutyiban. Sokat járt Lengyelországban az utóbbi időben. Talán ezzel függ össze a dolog. Vizsgálati fogság. Mi lesz az ítélet? Egyelőre nem lehet tudni. Őrült volt, örültséget követhetett el, a szerencsétlen.

[Takács Jenő gyomorpanaszaira diétát, kamillakúrát és kénes ásványvizet ajánl. A Lukács fürdő forrásvizét ő is eredményesen használta. Megköszöni a családnak küldött ruhákat. – LP]

Sűrű szerepléseid, műveid sikerének híre igen jólesett! És bámulom munkabírásodat, az adminisztráció tempóját stb. Én inkább az Éva ijedelmét érzem és osztom, mely szerint úgy telnek el napjaink, gyorsuló sebességgel, hogy este úgy érezzük: megint nem csináltunk semmit. – Devecserivel beszéltem, szívesen küldene Neked egy Odysseiát – de lehet, hogy én magam viszem el Siegendorfba a nyáron. – Az útlevelekérést a jövő héten fogom beadni. Hálás köszönet az akkurátus meghívólevélért! [...] Régi olasz verseket fordítgatok – Poliziano, Boiardo, Lorenzo de Medici stb. csodálatos műveit² – és közbe-közbe Vivaldi La Notte-jét és Mozart flóta-hárfa concertóját hallgatom – (in C major) – így telnek a téli tavasz utolsó hetei, egy örök renaissance olasz május díszletei közt, fűtetlen, lefüggönyözött szobámban. Egy-egy rózsaszakasztásra azonban sor kerül olykor-olykor, imitt-amott...

Válaszotokat várva, hálás szeretettel ölel Zsoli (– O. F.-ről ne írj semmit!)

Bp., 66. ápr. 3.

¹ Ottó Ferenc (1904–1976): zeneszerző; számos magyar költő művének megzenésítője. Több alkalommal volt összeütközése a belügyi hatóságokkal.

² Az OLASZ KÖLTŐK ANTOLÓGIÁJÁ-ban (szerk. Rába György, Bp., 1966) Jékelynek nem tőlük, hanem többek között Angiolieritől, Petrarctól, Tassótól jelent meg fordítása.

4

Drága Éva, Jenő!

Ma, 15-én, megkaptam 12-én kelt stockholmi lapotokat! Bámulatos gyorsasággal jött – kicsi a világ, amint az összeverődött „ósmagyar” társaságból is látható. –

Bécsben úgy elmérgesedett cinfalvi lábsebem, hogy Gyula meg kellett „operálja”. Két napig gummi-szandálban csoszogtam fel s alá, a Képtárban, a Dómban, a Kärntnerstrassén stb. – mint egy valódi zarándok, akinek hosszú gyaloglás törte fel a lábát. [...]

Jacques Borel 600 oldalas regényét¹ fordítom lóhalálában (jan. 1-re kell beadnom a Magvetőnek) – s félek, közben meg talál legyinteni a guta. Küldjetelek néhány csomag könnyű cigarettát is – mert erősen elkényesedtem odaát az osztrák cigarettáktól. – [...]

Hogy teltek a skandináv napok? Remélem, pihenten és újult energiával kezdhettek neki a tanításnak, komponálásnak, ill. laboratóriumi elmélyedésnek.

Sok csók és ölelés mindkettőtöknek

Zsolitól

Bp., 1966. szept. 15.

¹ Jacques Borel (1925–2002) RAJONGÁS című regényét Jékely fordításában 1968-ban adta ki a Magvető Könyvkiadó.

5

Bp., 1966. okt. 28.

Drága Jenőm,

felszólításod szerint megpróbálok katonásan válaszolni kérdéseidre, csak aztán kezdek kötetlen fecsegésbe. 1, a csomagok csak 1 évig vámmentesek, újabban. [Az ajándékokról, a családi gyermekvárásról, egy Cinfalvára szánt állatbőr kiszállítási nehézségeiről. – LP] Girardoni Pali¹ járt itt, Olga, Nóri és Johanna Matz társaságában, másfél napig jöttünk-mentünk a Citroënnel, de Visegrádra nem tudott kirohanni, tárgyalásai voltak. Azt ígérte, hogy az ősszel még egyszer eljön, s akkor elviszi. Johanna bűbajos kicsi nő, igazi „szende”, naiv és kecses, csábos és finom, hogy a fene majdnem megevett érte – de udvarolni nem mertem, mert nem tudtam, hogy nem tartozik-e Pali legszorosabb udvartartásához. (Most már belejöttem a fecsegésbe, mint zsidó a lótarításba...)

Rengeteget nyúvöm magam a francia fordítással, minden vállalkozásomban megbénít a tudat, hogy még 430 oldal hátravan! (Keveset horgászok, a hölgykoszorút is elhanyagolom, naponta 7 órát ülök az írógép előtt, undorító hivatalnoka lettem saját magánirodámnak. Jaj! És semmi pénz sehol, színházi próbálkozásaim is dugába dőltek, még az Übü király is,² amit pedig ők maguk [a Thália Színház] vettek elő...)

Milánóból írta Lisetta,³ hogy a svájciak végre intézkedtek. Maradjon magnak, gondolom.

Szegény Vécsey Jenő⁴ is elment Elysiumba, egyenesen Gluck és Haydn mellé, akiket úgy szeretett, és nagy, síron túli barátainak tartott. A szíve mondta fel a szolgálatot: sok szenvedés és sok ital tette próbára az utóbbi 20 év alatt. Utolsó kívánsága volt, hogy ne adjanak ki gyászjelentést, múltjon el oly észrevétlenül, ahogy született. [...]

Évától bocsánatot kérek a késlekedésért – de minden emberi kapcsolat szörnyű teher újabban.

Csók, ölelés Zsoli

Ui. Patasich-nak⁵ megmondtam, hogy elfogadták a művét – örül, mint majom a farkának –, de szeretné már a szerződést is csókolgatni! Azt hiszem, írt neked erről.

¹ Girardoni Pál: a siegendorfi (Cinfalva) cukorgyár egyik tulajdonosa. Pasteiner Éva szóbeli közlése.

² Alfred Jarry: ÜBÜ KIRÁLY AVAGY A LENGYELEK. (Európa, 1966.) Fordította: Jékely Zoltán.

³ Lisetta: Lisa Morpurgo (1923–1998) milánói asztrológus és író, Jékely Zoltán barátja. 1964-től leveleztek. Jékely járt is nála. Sajnos Lisetta örökösei nem őrizték meg a költő leveleit. Péterfy Sarolt közlése.

⁴ Vécsey Jenő (1909–1966): zeneszerző, zenei szakíró; az OSZK zeneműtárának vezetője.

⁵ Helyesen: Patachich Iván (1922–1993): zeneszerző, karmester; a MAFILM zenei vezetője, az elektronikus zene magyarországi úttörője.

6

1966. dec. 10. Bp.

Drága Jenőm, nov. 22. keltű leveled a szokottnál is jobban meghatott; főleg az, hogy anyagi helyzetem iránt ily melegen érdeklődsz, újabb tanúságát adva rendkívül jó szívednek és barátságodnak – de az is, hogy félálomban hallod nagy, még megíratlan kórusműveidet! (Ezért különösen irigyellek és csodállak: én még álmomban is csak az írógépem kattogását hallom, annyit veszkődöm naponta az átkozott Borel-regény fordításával!)

Többirányú érdeklődésedre csak hézagosan felelhetek, persze fontossági sorrendben. Okt. 31. óta nagypapa vagyok, egy gyönyörű kisfiú jóvoltából, akit 8-án keresztelt meg Erdélyből feljött ref. lelkész nagypapa, Gergely, vagyis Gregorius = (őrző, pásztor) névre.¹ A Gergő, ahogy máris szólongatják a szülei, persze kedvesebben hangzik, ha mégoly népszínműszerűen is!... A jéghideg Szilágyi Dezső téri templomban csak a pap beszéde s a gyermekecske nyivákolása hangzott, az orgona, fent a homályos kóruson, néma maradt. Harang sem szólt ez esti órán (8 órakor történt) – így még titokzatosabb volt a kb. 30 főből álló „őskeresztény” gyülekezet – mint valami katakombában. Apám is ott volt, s méregette magában, lehorgasztott fővel, a közte és dédunokája közt tolongó irtózatós időszakadékat... Neki lehetett a legmegrendítőbb ez az egész családi-erdélyi stb. stb. szertartás és esemény. A zoltárok igen mélyen, az emlékező öregember(ek) szívében szóltak. (A fiatalok már csak kettőt-hármat tudnak, a konfirmációra tanulták volt, aztán vége.) Itt nem lehetne zoltáírásból olyan hírnévre szert tenni, mint Neked ott!!! De még eljöhét az a kor...

Öregedés vagy a rengeteg munka miatt igen szolid életet élek. Melinda távolléte nolens-volens fokozza ezt a szolidságot. [...] A disznóbőr egyelőre a kis házban hever a padlón az új kandalló előtt, amíg szórvágást nem kap valaki rajta, és újra a padlásra nem hajítja. Én igazán örülnék egy érdemes és kiadós szórvágásnak. De hol vannak már azok az idők?? Már impotenciám sem a régi.

Örülök, hogy azt írod, Pécsre kell legközelebb mennetek – ez azt jelenti, hogy eljősztok végre mindketten Magyarországra, és találkozhatok Évával is; ugyanis Ausztriába semmiképp se mehetnék a jövő nyáron. Erdélybe kell mennem, ahol már 3 éve nem voltam.

Közeledik a karácsony. Olyan jól állok, hogy legfeljebb Gergőnek futja a pénzből egy csörgőre – de az isten szerelméért, arra igazán ne gondoldj, hogy IKKA-pénzt² küldj nekem, erre határozottan kérek, s ha néha nyöszörgök, csak bizalomból és barátságból teszem, nem pumpolásból – pláne így! [...]

Mindkettőtöknek boldog ünnepeket és vakációt! Csókkal Zsoli

¹ Péterfy Gergely (1966): József Attila-díjas író, szerkesztő.

² A Pénzügyminisztérium 1957-ben hozta létre az IKKA-számlát, amelyre külföldről utalhattak pénzt magyar állampolgároknak. A valutát az úgynevezett dollárboltokban lehetett elkölteni, illetve utazásokhoz lehetett felhasználni.

7

Bp., 1967. jan. 5.

Drága Éva és Jenő!

Megint öregedtünk egy esztendővel – de érzélgés nélkül kell tudomásul venni. S ha tudnám, hogy bár minden második évben találkozhatom Veletek, hátralévő „napjaimban”, s azt is, hogy mindig legalább olyan fiatalok maradnánk, amilyenek a Magdaléna erdejében voltunk gombaszedés közben: semmi panaszom se volna. (Mostanában sokszor jut eszembe az a séta Jenővel, a napsávos, őszi alkonyodó erdőben, rothadó gombák és zsurlók illatában, öreg fickók vagy vén szarvasbikák, minden ünő vagy tehénke közelsége nélkül!!!) [...]

Hogy telt a karácsonyotok, más-más városban, az Újvilág szertartásosabb keretei közt?? Mit hozott az angyal? Én kenyérpirítót kaptam, tekintettel sűrű gyomorpanaszaimra. A karácsonyestét a kised Gergő bölcsője körül töltöttük, sok-sok közeli s távoli atyafival – szegény gyermeknek fogalma se volt róla, mi ez a sokaság – talán újra megkeresztelik? – gondolhatta, ha tudna már gondolkodni. De még csak két hónapos és 4 napos.

Weörest kétszer kerestem a leveled óta telefonon – nincsenek itthon, úgy látom. Maholnap azonban csak elkapom őket, s elmondom, mire kéred. [Előre is köszöni az IKKA-küldeményt. – LP]

Flamand gyertyatartóim (réz) toporzékolva várják, hogy ellenérték fejében elvihessék őket siegendorfi kandallótok két szélére...

Ui. A francia regényszörnyből kétszáz oldal van még hátra. Ha megérem, a befejezése napján óriási túrós puliszka lakomán látom vendégül összes, mindkét nembeli ismerőst, s még az óbudai cigánygyerekek is puliszkában fognak tapicskolni...

Ezek után: Happy new Year! És sok csók mindkettőtöknek Zsolitól

8

Bp., 1967. febr. 17.

Drága Jenőm,

betegeskedésed nem tetszik nekem; attól tartok, a sok munka ártott meg, főleg a komponálással járó emóciók s a logikai munka stb. méríthetett ki, és viselhetette meg a szívedet. Onnan következtek, hogy majdnem hasonló állapotba juttatott engem is a francia regény fordításával járó szokatlan agytorna, azzal a különbséggel, hogy én egyelőre csak álmatlanságba estem, üres malomként öröl a fejem egész éjszaka, s néha azt hiszem, reggelre megzavarodom. Most Belloid-kúrát kezdtem, vagyis szív- és elme-csillapító szedek – a munkát azonban nem hagyhatom abba, legfeljebb a tempót lassíthatom, mert már csak 80 oldal van hátra. – Mindezt csak azért írtam magamról ilyen részletesen, hogy Neked azt tanácsolhassam, amit én magam nem fogadhatok meg: a kikapcsolódást, teljes csavargó-elmélkedő pihenést két-három hétre, vagyis olyanfajta életmódot, amilyent a nyár végén folytattunk Siegendorfban és környékén. Tudom, hogy a katedra (majdnem katétert írtam, amitől az Úr mindenkit őrizzen!) téged legalább úgy gúzsba köt, mint engem mostanság az íróasztalom – de, azon kívül, amit az egyetemen végezned kell, semmit se csinálj átmenetileg, mert minden szellemi munka,

minden alkotás izgalommal jár, s ez most nem ajánlatos a szívednek, mely feltételezésem szerint ideges alapon nyugtalankodik – hisz a kórházi vizsgálatok semmi szervi bajt nem tudtak (hál istennek) kimutatni! Remélem, rövidesen jobb híreket kapok egészségi állapotodat illetőleg is! Patasich Iván is gyógyulást kíván, akinek a Lukács fürdőben állapondtam, hogy gyengélkedsz. O. Ferikének még nem mondtam el, s félek, sűrűn tájékoztat a maga egészségi állapota felől; egyébként a szabadsága letelte óta kevesebbet jön-megy, s talán logorrheája is enyhült. Azt írta, hogy ütőhangszerekre szerzett oratóriumot a Csontjaimhoz c. versemre – vagyis eredeti, még nem volt középkorias haláltáncot, csontzenét komponált, csigolyákra, sípcsontokra és medencecsontokra!!¹ Nem rossz ötlet! (Ez a vers található a Tilalmas kert c. kötetben, 1936-ban írtam.) [...]

Június-júliusig már csak 4 hónap! Hátha találkozhatunk!? Én júniusban Erdélyben leszek (ha élek), de már júliusban itt várnálak Benneteket! (Hátha Éva végre rászánja magát!?) Neki is írok rövidesen, hogy megköszönjem a kislíúnak útra tett csomagot. Az álmoskönyv² megérkezett-e? Ölel Zsoli [...]

¹ A vers megzenésítéséről nincs tudomásom.

² Valószínűleg Krúdy Gyula könyve.

9

Bp., 1967. máj. 3.

Drága Jenőm,

azt hiszem, Évának már megírtam, hogy Apám egészségi állapota március végén milyen aggasztóra fordult. [Panaszai miatt egyelőre a Kútvölgyi úti kórház belgyógyászatán kezelik. – LP] Gondolhatod, milyen keserves napjaink voltak és vannak azóta, s hogy köszöntött ránk a várva várt tavasz! Magam is majdnem belediliztem a dologba, a végén már a neki rendelt idegnyugtatókat szedtem, hogy aludni tudjak. A francia regényt végre befejeztem, s azt reméltem, hogy kéthetes tátrai pihenéssel kiheverhetem fáradalmát – de akkor kezdődött szegény apám szorongásos-depressziós romlása, s nemcsak hogy itthon kellett nyaralnom, de mellette és vele erőmön felül foglalkoznom, bajlódnom is. Most újabb, részben megkezdett, határidős fordításokon dolgozom, valamivel jobb és nyugalmasabb körülmények közt, de rossz idegállapotban. Egy-egy horgászki-rándulással igyekszem frissíteni magam...

Nyaram, ezekhez képest, teljesen bizonytalan. Valószínűleg lemegyek egy-két hétre Erdélybe, persze akkor, amikor már tudom, hogy mikor jössz át, vagy jöttök – ha Éva is rászánja magát. Az osztrák kancellár éppen hazánkban tárgyal;¹ a vártemplomban meghallgatta Liszt Koronázási Miséjét, melyet a Kiegyezés alkalmából írt volt, vagyis éppen 100 esztendeje! Érdekes koincidencia!! Az hírlik, hogy Ausztriába ezentúl könnyebb lesz utazni, és fordítva is. Ha ez igaz, akkor mégiscsak előfordulhat, hogy átruccanak egy-két napra Cinfalva környékére...

Girardoniek még mindig nem jelentkeztek a vadkanbőrért, pedig készenlétben fekszik az öcsém zártabb és higiénikus manzárdjában. Az osztrák kancellárral csak azért nem akartam elküldeni, mert nem akartam, hogy célzásnak vegye a Zrínyi-ügyre, akit tudvalévőleg egy osztrákbérenc vadkan marcangolt halálra... Ilyesmit most nem volna értelmes dolog felhánytorgatni... Úgy látszik, kénytelen leszel személyesen érte jönni!! [...]

Soproni fél napunk hangulata egy álomban tért vissza, még a télen, vagyis a zezugos, középkort idéző város, melyben Dórát elveszítettem, és nemsokára nagyon különös környezetben egy ismeretlen buja delnő húzott a combjai közé... Most megpróbálom novellára kerekíteni a furcsa álmot...

Mindkettőtöknek csók, ölelés Zsolitól.

¹ 1967. május 2-án négynapos hivatalos magyarországi látogatásra érkezett Josef Klaus osztrák kancellár.

10

67. szept. 22.

Drága Jenőm!

Ma kaptam meg 16-án kelt leveledet (milyen gyorsan jött!), és sietek válaszolni. Először is bocsánatot kérek mindkettőtöktől, hogy nem köszöntem meg idejekorán az ausztriai szép napokat, melyek nélkül csak nehezen hatolhattam volna ki a gyászszalagok és síri koszorúk labirintusából...¹ [...]

Remélem, a születésnap banketten jól mulattatok Siegendorfban! Utólag gratulálok, Jenőm, és kívánok Neked még sok születésnap iddogálást leendő burgenlandi hajlékokban! Hátha valamelyiken magam is részt vehetek...

A zeneszerző nevét kérdezed, aki az Angalit operásítja: Petrovits Emil.² De amióta hazajöttem, nem jelentkezett; lehetséges, hogy a rezervált operaházi fogadtatása e tervek lelohasztotta munkakedvét és lelkesedését. Nem is csodálnám.

Maros Rudit³ a napokban felhívom telefonon, és beszámolok a találkozás őt is érintő részleteiről. (Penderecki-hallgatás a zeneműkiadó fülkéjében, a Bronzkori férfi panasza⁴ stb.)

[Megköszöni Pasteiner Éva csomagját; a nőrokonoknak küldött ruhákat. – LP]

Én rengeteget dolgozom, de szombat-vasárnaponként nótorikusan horgászgatok. Lehet, hogy októberben felmegyünk autóval a Tátrába, Meák Géza orvos barátommal.

Isten veletek, s vigyázzatok egymásra és egészségetekre!

Sok csók, ölelés Zsolitól

¹ Áprily Lajos 1967. augusztus 6-án hunyt el. Jékely Zoltán több versében búcsúzott tőle (KINEK SE KELLŐ RÓZSÁK; ELJÖTTEK ÉRTE; MOST, MIDŐN TELJES ÁRVA LETTEM...; HASZTALAN RÁOLVASÁS).

² Az ANGALIT ÉS A REMETÉK című Jékely-drámát a Kolozsvári Nemzeti Színház mutatta be. Címszereplője Jancsó Adrienne volt; kísérőzenéjét Farkas Ferenc komponálta. Petrovics Emil megzenésítéséről nincs tudomásom.

³ Maros Rudolf (1917–1982): zeneszerző, főiskolai, egyetemi tanár, hegedűművész.

⁴ Jékely Zoltán: MÚZEUMLÁTOGATÁS (A BRONZKORI FÉRFI PANASZAI). 1950. február. In: JZÖV, 396.

11

Drága Jenőm!

Vagy tíz nappal ezelőtt megkaptam Nónos küldeményét, s meg is köszöntem neki. Egyelőre kisebb, dietás csomaggal fejezem ki kézzel foghatóan is hálámat. De egy kis

gyomorerősítő itóka azért lesz benne. Akkortájt készültem írni, végre Nektek is, de váratlan s nagy öröm ért: a Kultúrkapcsolatok Intézetéből felhívtak telefonon, s közölték, hogy francia meghívást kaptam, decemberre, Párizsba. Lázás intézkedés kezdődött, hogy az úti okmányokat idejében megkaphassam, s még 15. előtt elindulhassak – mert ebben az évben kell a rendelkezésemre álló beneficiumokat elkölteni és kiélni. Vártam hát, hogy utazásom pontos terminusát és párizsi címemet is közölhessem Veletek. Terminus még nincsen, de a cím megvan: M. Georges Charaire címén, nekem, rue 42 du Dragon, Paris, VI. Remélem, a karácsonyt s a szilvesztert kint tölthetem, s aztán elseje után indulok haza. Bécsben félnapos pihenőt tartva. Esetleg Strassburgban is kiszállok, Péterfy Laci¹ rokonánál, aki ott református lelkész. – Párizsban első dolgom lesz írni nektek. Úgy látszik, mégsem hiába fordítottam hülyére magamat, főleg franciából: egy kissé későn, de gyümölcsözik a dolog! Semmi nem vesz kárba, ha megéri az ember, az évtizedekben!

Balettedhez gratulálok!² A művet kétszer is meghallgattam, odakint, Veled Siegen-dorfban, s nagyon finom, nemesen modern alkotásnak tartom. Érdekes lehetett, koreografikus változatban (ha jól értettem a leveledből).

Nyugat-európai kiküldetésednek végtelenül örülök! Jobb lesz mindkettőtöknek, mint Cincinnatiban. S hátha találkozhatunk!? – Készülő burgenlandi házatok felszenteléséhez hozzájárulandok 12 whiskis pohárral (metszett) – Cservenkánál találtam őket. [...]

Egész nap fordítottam – Dumas regényét³ (tehát Párizsban jártam), mely még mindig az asztalomon tornyosodik, s nem akar elfogni.

Boldog ünnepeket!

Csók és ölelés mindkettőtöknek Zsolitól

Bp., 1967. dec. 9.

¹ Péterfy László (1936): festőművész, szobrász.

² Takács Jenő több balettet írt. A levélből nem lehet egyértelműen eldönteni, melyikre utalt Jékely Zoltán.

³ Jékely a *HÚSZ ÉV MÚLVA* című Dumas-könyvet fordította ekkor.

12

Drága Jenőm, sajnálom, hogy hosszas hallgatásommal nyugtalanságot okoztam Nektek – párizsi lapomat talán megkaptátok azóta, s mindent megértettetek. (Vagyis hogy csak febr. 7-én utaztam ki, s 23-án már itthon voltam, a betegség hazakergetett, pedig még maradhattam volna vagy két hétig is...)

Írásom azért ilyen szokatlanul rossz, mert 3 napos hidegbetörés volt, vad Gergely-nap körüli havazással, szélviharokkal, s tönkretette az idegeimet. Ilyenkor én magamba roskadok, más örültek viszont jönnek-mennek, telefonálnak, behatolnak odúmba, és felmorzsolnak. Szörnyű, mennyi zaklatásban volt részem az elmúlt napokban (irodalom, család, nőügyek stb.). – De már rég készülök írni Nektek, s ma viszonylag csendes estém van, csak el ne kiabáljam. Van egy Stock-vermut is az asztalomon, könnyelműségi rohamomban vettem 100 forintért, valamint HB nevű cigarettát is, 25-ért. Így keres ellensúlyt a test a lélek szenvedéseire. (Gleichgewicht!!!)

Minél rosszabb körülmények közt s minél gyorsabban alkotok, annál jobban csodálom lankadatlan alkotókedvedet és teljesítményedet. A mostani leveledben felsorolt válto-

zatos művek alapján úgy képzeltelek el egy pillanatra, mint amaz olasz muzikusokat, kik klarinéttel, sípládával, valami húros hangszerrel és a hátukra szerelt réztányérral, melyet sarkukkal ütögetnek – egymagukban képesek egy kis zenekar produkcióira! (Bocsáss meg, a hasonlat nem a színvonalat, a bravúrt célozza.) A 400 éves unitárius ünnepi évfordulóra írt kórusművedre különösen kíváncsi vagyok; hátha valahol itt is megszólal, hisz nem haltak még ki a jó unitáriusok idehaza sem – így majd elhozod magaddal hangszalagon.¹ – Az együtt hallgatott Pendereczkit (Lukács-passió) megvettem, ugyanaz a felvétel, s mindig az első élmény erejével hat, akárhányszor hallgatom.

Leveledben célzás történik O. Ferire. Nos, Amerikában kiadott művei ott díszlegtek még nov.-ben is az egyik szaküzlet kirakatában, a középén! Csak éppen nemigen játszzák őket a honi tájakon. Nemo profeta patria sua. Hat hónapos vakációtok híre nagyon megörvendeztetett! Főleg, hogy mindketten eljöttök ide a nyáron. Ha tudom, mikor, úgy intézem, hogy itthon lehessenek, s mindenben rendelkezésetekre álljak. (Természetesen a lakás, mert már jobb és kényelmesebb változatban, mert Zsolciék szépen berendezkedtek a két kisebb szobában, amelyben mi aludtunk, mikor itt voltál – mindkettőtököt vár, ápol s eltakar, ha beéritek szerény hajlékunkkal. Frizsider is került azóta, továbbá a budi deszkája korszerűen megújított a legigényesebb szibarita popsik kielégítésére! Stereo hanglemezzjátós is van, a vajt fülűeknek. Tehát remélhető, hogy jól érzitek majd magatokat, hisz a Lukács fürdő is a szomszédban van, s igen jól tesz az öregedés ellen!) [...]

Sok-sok csók és ölelés mindkettőtöknek

Zsolitól

Bp., 1968. márc. 14–15.

¹ Takács Jenő: TOCCATA MISTICA. Bemutatója 1968. május 6-án volt Cincinnatiban. (In: Radics Éva: TAKÁCS JENŐ ÉLETE ÉS MUNKÁSSÁGA. Szentgotthárd, é. n. [2003]. 83.)

13

Bp., 1968. máj. 9.

Drága Jenőm,

megint eltelt vagy másfél hónap utolsó leveled óta, s én nyomorult, nem válaszoltam. Jenő, Éva: higgyétek el, valami különös folyamat manifesztálódik az emberiségben, itt is, máshol is, rendkívüli nyüzsgés, jövés-menés, aktivitás jellemzi őket, s ebből én sem maradhatok ki azok jóvoltából, akiket ez a furcsa dagály egészen a lakásomig, az íróasztalomig, ritkább esetben az ágyamig sodor. (Még a rádió is háromszor foglalkoztatott az elmúlt 2 hónapban, kiadók is érdeklődtek homályba bújtt személyem iránt, azonkívül rengeteg bolond és félbolond, barát, rokon, ismerős telefonál, dörömböz, levelez stb, mintha Apámat keresnék bennem, s nekem helyette is nyilatkoznom, szerepelnem kellene, kitöltendő az úrt, amit hagyott...) Azt hiszem, Ti is érzitek ezt, más, rémületesebb formákban, odaát, s a négerbotrányok idején szorongva gondoltam Rátok, a Cincinnati körüli éjszakában, ámokfutók jatagánjaitól fenyegetve stb. stb. A világ, mint egy megőrült cirkusz, rohan veszett állatseregletével, égő hajú műlovarnövel és vörös orrú clownjaival a pusztulásba. És jaj a cirkuszigazgatóknak! – (Mindezt mentő körülmény gyanánt soroltam fel, mert nem szeretném, ha egyszerű hanyagsággal magyaráznátok újabb hosszú hallgatásomat.)

A „Tordai Emlék”-re most már igazán kíváncsi vagyok. Mindenképp hozd el, ha nem is nyomtatják ki a nyárig. Ennek itthon a helye, voltaképpen, Erdélyben kivált.¹ (Az idők úgy változnak ott, hogy nem tartom lehetetlennek valami szerény bemutatóját, pl. Kolozsvárt.) És nagyon szerettem volna vagy (ha magnóra vettétek) szeretném hallani a Schumann-koncertet meg a többi új művedet is. Biztosan örülnének ezeknek itteni zenészbártaid is, Mérnök János (aki írt azóta, ugyebár) és Rudi,² meg ki tudja, még kik személy szerint. Úgy tudom, hogy valamit forralnak a jó fiúk Pécsen, vagy Szegeden, vagy Budapesten, már nem is tudom, mit mondott Mérnök János ezzel kapcsolatban. Mind nagy szeretettel várnak mindkettőtöket, sőt, Mérnök reméli, hogy Pécsen is tölthettek legalább egy hetet.

Nem derül ki leveledből, hogy mikorra tervezitek a pesti, ill. mgyországi expedíciót. Nekem az volna a legjobb, ha aug. 15-től várhatnálak benneteket. Ismétlem, akkortól fogva két teljesen üres szoba áll rendelkezésetekre, azok, melyekben én laktam Zsolcival, illetőleg veled, Jenő, amikor megfordultál minálunk. A gyermekek, vagyis Kati és Zsolci a Börzsönyben vagy Visegrádon lesznek szept. 4-ig. (Megnyugtatásodra: még három szoba van a kettőn kívül, az egyik Adrienné, ahol a zongora volt, emlékszel, ugyebár, hiszen egy este zongoráztál ottan; mellette a „ketrec”, melybe én kerültem Ádikáék ki-, illetve szegény apám elköltözése után, és az udvari kuckó, ahol, az uccai lármák elől, aludni szoktam.) Tehát nyugodtan jöhettek, mondom, aug. 15. után lehetőleg, mert addig esetleg rokoni jövés-menés lesz nálunk, így francia látogatók érkeznek néhány napra, de még nem tudom, mikor pontosan, júl. 15. és aug. 15. között.

Ismered az argentin Missa Criollát?³ Párizsban kaptam régi szerelmemtől. Csodálatos és megrázó részletek! Majd mindent elmesélek. [...]

Nonost egy barátom felkereste személyesen valami szerény konyakos meggy küldeménynel. Meg is köszönte azóta, gyönyörű tiszta írásával, olyan szépen, hogy csak én tartozom hálával neki. Egészségére nem panaszkodott. Gondolom, nemsokára készül Siegendorfba... Ne menjünk el a grófnéhoz kasznárnak vagy kecskepásztornak? Vagy csak házaspárt fogad fel? Akkor nem számíthat reám.

Mindkettőtöket sokszor csókolva, s alig várom a viszontlátást! Zsoli

¹ Takács Jenő TOCCATA MISTICA című kórusműve a tordai országgyűlés emlékére íródott. Európai bemutatójára 1975. április 29-én Bécsben került sor. (Radics Éva: i. m. 83.) Erdélyi előadásáról nincs tudomásom.

² Maros Rudolf.

³ Ariel Ramírez: MISA CRIOLLA; az argentin zeneszerző spanyol nyelvű miséje 1964-ből.

Kedves Jenőm, remélem, ez a levél már lábadozóban talál,¹ a siegendorfi szép, nagy, remek akusztikájú szobában vagy a lombhullató hatalmas fák alatt, a parkban, miközben régi és új „burgenlandi” muzsikák támadnak és születnek benned!²

Két hete készülök írni, de olyan rossz hangulatban voltam (és részben vagyok), hogy féltem a levélírástól, s főleg attól, hogy túl sokat talállok elmélkedni a mulandóságról.

Ez a novemberi melankólia mindig utolért, már fiatal koromban is, amikor még nem volt hozzá melan-kolitisem is! [...]

Ez a levél talán az utolsó, amit Európába küldök ez évben Nektek. Azért írd meg, légy szíves, meddig maradtok Siegendorfban, hátha még írhatok oda. Telefonon is elbeszélgethetnénk! Éva hangját is nagyon szeretném hallani – ki tudja, mikor hallhatom legközelebb?

Két verseskötetet küldtem – egyiket, gondolom, Hanna asszonynak adjátok oda, majd, ha vendégbarátságát újra élvezhetem egyszer, dedikálom! Mindkettőtököt csókolja Zsoli

A siegendorfiaknak kézcsókom és üdvözetem!

¹ 1968. október 1-jén Jékely jobbulást kívánt frissen operált barátjának, és saját egészségi állapotáról is beszámolt.

² Utalás arra, hogy Takács Jenő több burgenlandi témát is feldolgozott (BURGENLANDI NÉPTÁNCOK; KISMARTONI DIVERTIMENTO; FANFÁR BURGENLANDÉRT).

15

Drága Jenő és Éva!

Faróból kelt lapotok megjött, s a barna, hatalmas várfalon játszadozó délszaki nap, a tenger csillámai szíven ütöttek! Még nagyobb vágy fogott el – csak Itália iránt, ahová talán április végén, a milánói íróő jóvoltából eljutok.¹

[Takács Jenő gyógyulásáról; a családtagok állapotáról. – LP] Most jöttek haza Erdélyből, 5 napig voltak otthon, a hazautazás hófúvásokban 15 óráig tartott, az Apollo 8 idejének negyede! Halad a világ!!!

Jómagam: végre dolgozom ismét, egy Goncourt-regényt² fordítok, miután saját fejemből semmi sem telt ki 6 hónapon át!

Hogy találtátok otthonotokat? Találkozunk-e az új évben. B. ú. é. k., és mindkettőtököt szeretettel csókol Zsoli

Bp., 1968. dec. 29. [...]

¹ Lisa Morpurgo. Lásd az 5. sz. levél 3. jegyzetét.

² Edmond de Goncourt: A ZEMGANNO TESTVÉREK. Bp., 1969. Fordította: Jékely Zoltán.

(Folytatása következik.)